

Tematisk drøftelse:

Kirkernes Verdensråds rolle i forhold til medlemskirker - og Den russisk-ortodokse Kirkes medlemskab heraf (på baggrund af krigen i Ukraine)

Indstilling

Notatets ærinde er at præsentere baggrunden for stillingtagen til Den russisk-ortodokse Kirkes medlemskab af Kirkernes Verdensråd gennem en gennemgang af de forskellige aktørers positionering i løbet af Ukraine-konfliktens første år. Diskussionen er vigtig for MKR i forhold til at afklare MKRs egen position og anbefalingen i forhold til KV. På baggrund af notatet og diskussionen formuleres Rådets anbefalinger på mødet.

Den tematiske drøftelse skal ses i sammenhæng med det kommende møde i KVs Centralkomité, juni 2023.

Baggrund: Efter et helt års krig i Ukraine kunne man forvente, at de ortodokse kirker på tværs af geografiske skel og i mødet med slagmarkens elendighed og nihilisme ville stå sammen mod krigen. Det er dog ikke tilfældet, da den russisk-ortodokse kirkes (ROC) rolle tværtimod har været at legitimere krigen og give ideologisk overbygning i form af fortællingen om den 'russiske verden', hvor russisk civilisation og den russisk-ortodokse kirke hører tæt sammen, og hvor Rusland har en speciel plads i verdenshistorien. Dette har ført til spændinger og brud indenfor den ortodokse familie af kirker, men også ført til spørgsmål i det bredere økumeniske arbejde om fx ROC's medlemskab af Kirkernes Verdensråd (KV).

Spørgsmålet er om ROC's stillingtagen for Ruslands angrebskrig også indebærer at have sat sig selv udenfor Kirkernes Verdensråds økumeniske fællesskab, og om dette bør have formelle følger i form af suspension af medlemskab. Omvendt, hvis ROC stadig er medlem af KV, er KV så med til at legitimere den forståelse af krigen i Ukraine, som ROC fremfører som en mulig fortolkning?

ROC's position:

- Efter Ruslands annektering af Krim i 2014 og det efterfølgende Maidan-oprør i 2014 opstod en splittelse i den ortodokse kirke i Ukraine. Da en del af den ukrainske russisk-ortodokse kirke (OCU) fik uafhængighed af den russisk-ortodokse kirke under Moskva-patriarkatet i 2018 blev det fra ROC set som en skismatisk handling. Moskva-patriarkatet har derfor aldrig anerkendt OCU's uafhængighed. Både på Krim og i de østlige russisk-besatte områder af Ukraine har russiske myndigheder med ROC's velsignelse systematisk arbejdet for at udrydde den uafhængige OCU. Dette er foregået både gennem beslaglæggelse af OCU's ejendomme og tilbageførsel til Moskva-patriarkatet såvel som en russificering af kirkerne og en udgrænsning af det ukrainske kulturelle islæt.
- Også andre kristne menigheder, som er kulturelt ukrainske, har været i den russiske besættelsesmagts: Græsk-katolske præster og en protestantisk præst blev arresteret i Melitopol i december 2022, og en række evangelikale baptister i Mariupol og Melitopol har

fået lukket kirker. Ironien bliver tydelig hvis man ser dette i forhold til den russiske politiske retorik om at Rusland er 'beskytter af traditionelle kristne værdier'.

- Den ideologiske linje præsenterede Kirill i en prædiken [6. marts 2022](#) i Den Hellige Frelses Katedral i Moskva, hvor han velsignede krigen i Ukraine som en krig mod separatister i Ukraine, som spredte budskabet om den 'falske frihed' i de vestlige demokratiske samfund. Det tydeligste tegn på dekadence og forfald ses i forbrugerisme og bøsse-paraderne i såkaldte 'frie' vestlige lande, ifølge Kirill. Krigen er en renselse, en forebyggende special operation, for at Rusland kan værne om den kristne ortodokse civilisation. Det er dette, som Kirill kalder for en '[metafysisk krig](#)'. Denne holdning er uændret efter det første års krig.
- Selv om der nok kan være modstand mod krigens humanitære omkostninger i ROC, så er der ingen intern kirkelig eller teologisk opposition i ROC i forhold til Kirills ideologiske legitimering af krigen med hans blanding af konspirationsteorier og russisk exceptionalisme. Tværtimod ser denne forståelse ud til at være alment accepteret i ROC.
- **Analyse:** ROC lader sig bruge som et instrument for den hybride russiske krigsførelse, og ROC legitimerer krigen som en forsvarskrig for den kristne ortodokse civilisation overfor den vestlige dekadence og falske frihed. Målet helliger midlerne i den militære konflikt.

De ortodokse ukrainske kirkers position:

- Efter Maidan-oprøret i Kiev, 2014, som udfordrede den politiske stabilitet og medførte et regimeskifte i Ukraine, opstod der borgerkrig i den østlige del af Ukraine. Oprøret i den østlige del blev støttet finansielt og militært af Rusland, og for ukrainske kirker betød det en loyalitetskonflikt. Den eneste anerkendte ortodokse kirke indtil 2018 – den selvstyrende autonome ukrainske del af den russisk-ortodokse kirke under Moskvapatriarkatet (UOC-MP) – fik det i stigende grad vanskeligt i Ukraine.
- Efter anerkendelse af autokefalæ (selvstyre) fra den økumeniske patriark Bartholomæus II i Konstantinopel, erklærede en del af den ukrainske del af den russisk-ortodokse kirke (OCU) sin uafhængighed af den russisk-ortodokse kirke under Moskva-patriarkatet i 2018. Denne del ledes af Kiev-patriarken Epifaphanius og har meget entydigt sluttet op omkring den ukrainske modstand mod den russiske invasion.
- Den resterende del af UOC-MP har måttet tage stilling til samarbejdet på lokalt niveau og for lokale biskopper i russisk-besatte områder, såvel som presset i de ukrainsk-kontrollerede områder for at forlade den russisk-ortodokse kirke og blive en del af den OCU. Lokale præster har længe måttet navigere i en krig, som splitter den ortodokse kirke i Rusland og Ukraine. UOC-MP kirker har været anvendt som depoter og felthospitaler for de russiske invasionsstyrker, og der har været tilfælde af angiveri mellem præster for manglende støtte til den russiske invasion i de besatte områder.
- I den ortodokse kirke i Ukraine, Moskva-Patriarkatet (UOC-MP), annoncerede metropolit Onufriy i maj 2022 sin uafhængighed af patriark Kirill af Moskva. Det har indtil videre ikke ført til strukturelle ændringer ligesom der ingen afstandtagen er fra ROC's ideologiske legitimering af krigen.
- **Analyse:** På trods af maj 2022-erklæringen er UOC-MP derfor ikke en uafhængig religiøs organisation, men tæt forbundet med ROC og dermed med den russiske stat. UOC-MP er dermed et instrument i den hybride krigsførelse, og udnyttes både materielt og åndeligt af den russiske besættelsesmagt. Beskyttelsen af trosfrihed er meget bedre i de ukrainskkontrollerede områder, hvor OCU er majoritet, end den er i de russiskbesatte områder, hvor UOC-MP er tættere på magthaverne.

De øvrige ortodokse kirkers position:

- Temaet for det '[Store og Hellige Koncil' på Kreta](#), pinsen 2016, hvor alle 14 ortodokse kirker undtagen ROC deltog under ledelse af den økumeniske patriark, patriarkerne fra Alexandria, Antiokia, Jerusalem, var 'Han kaldte dem til enhed'. I encyklikaen fra konciliet tales der mod vold (§17), mod ødelæggelse af samfund og religiøse samlingssteder (§18), og mod forfølgelse af kristne i Mellemøsten. Dette bør lige fuldt gælde i Ukraine.
- Især patriarken i Alexandria, Theodor, har [udtalt sig kritisk om ROC og ROC's exarkat i Afrika](#), som griber ind over patriarkens jurisdiktion, og har bekræftet relationen med Epifanus fra OCU.
- I marts 2022 udsendte en række ortodokse præster og teologer med tilknytning til Volos Academy dokumentet "[A Declaration on the Russian World Teaching](#)", som på kort tid blev underskrevet af 1.500 personer og har karakter af en 'Barmen-erklæring'. Dokumentet fordømmer ROC's 'ethno-fyletistiske religiøse fundamentalisme', dvs. nationalisme appliceret på kirkeforståelsen. Denne lære om en etnisk-statslig organisering af kirken blev fordømt i 1872 på Konciliet i Konstantinopel, fordi den er en hindring for enheden i kirken. ROC sætter sig selv udenfor ortodoks kristendom med sin støtte til en russisk angrebskrig.
- 'Kirker som bekriger hinanden på slagmarken, kan ikke dele det samme bæger i nadveren', som fx den [ukrainske teolog Cyril Hovorun](#) udtrykker det. Derfor er der brug for *metanoia* og *katharsis* i ROC, mener Hovorun, og det kan bedst ske økumenisk – men ikke nødvendigvis i KV-regi.
- Der er dog også andre ortodokse stemmer, fx den serbisk ortodokse biskop Irenæus af Bac som taler [om en forfølgelse af den kanoniske kirke](#) som følge af det økumeniske patriarkats splittelse af kirken i Ukraine.
- **Analyse:** Et flertal af ortodokse kirker er kritiske overfor ROC's støtte til Ruslands angrebskrig. Den ideologiske kritik kommer til udtryk i modstanden mod sammenblanding af nationalisme og kirkeforståelse.

Romersk Katolske Kirkes position:

- Kirill mødtes i marts 2022 med paven over Zoom, men afviste på mødet en fælles udtalelse med Pave Frans med opfordring til at stoppe krigen. I stedet udsendte Kirill efter mødet en selvstændig pressemeddelelse om, at paven og patriarken var enige i deres syn på krigen i Ukraine. Det fik Vatikanet til at afvise Kirills udtalelse, og fremhæve at paven fordømte krigen i Ukraine i stærke vendinger og opfordrer til at en afslutning på krigen.
- Efter mødet i marts 2022 har der ikke været direkte møder mellem paven og patriark Kirill. Det aftalte møde i Jerusalem juni 2022 blev aflyst.
- Kardinal Kurt Koch, Dikasteriet for Kristen Enhed, ser Kyrills legitimering af krigen som '[et kætteri](#)': "Der er et kætteri i det faktum, at patriarken legitimerer den brutale og absurde krig i Ukraine med pseudo-religiøse argumenter". Det underliggende problem er ifølge Koch synet på forholdet mellem stat og kirke i den ortodokse verden, hvor idealet om en 'samfundsmæssig symfoni' med en autokefal kirke indenfor et kanonisk territorium legitimerer Ruslands angrebskrig i Ukraine.
- Konklusionen på den katolske kirkes ageren er, at den katolske kirke må positionere sig, så den ikke legitimerer patriark Kirills udtalelser eller syn på krigen i Ukraine. Alligevel holdes døren på klem i forhold til dialog med patriark Kirill.

Den anglikanske kirkes position:

- Den tidligere ærkebiskop Rowan Williams, som er ekspert i russisk ortodoks kristendom og russisktalende, har argumenteret for, at ROC gennem sin aktive støtte til krigen har sat sig udenfor hvad der kan 'genkendes som kristent'. [Den aggressive og principløse russiske fremfærd mod en kristen nabostat må og skal fordømmes af ROC](#), argumenterer Williams. ROC's medlemskab af KV skal derfor ophøre.
- Omvendt har Jonathan Edwards, tidligere generalsekretær for baptistkirken i UK, argumenteret for at [forudsætningen for en fortsat dialog med ROC er deres medlemskab af KV](#). Isolation og udmeldelse af KV er derfor ikke løsningen.
- Nuværende ærkebiskop Justin Welby har på den ene side fastholdt, at Ruslands '[illegale, uretfærdige og brutale invasion](#)' ikke må lykkes, og på den anden side argumenteret for, at Rusland ikke må ydmyges i en fredsslutning, men at der må søges [en 'retfærdig fred'](#).
- Konklusionen er et forsøg på en *via media*, som hverken anerkender ROC's aggressive retorik og legitimering af krigen eller ydmyger ROC og Rusland.

KV's position:

- ROC er KV's største medlemskirke, men hverken UOC eller OUC er medlemmer af KV.
- KV's centralkomite drøftede spørgsmålet i juni 2022, hvor også ROC-delegerede deltog. Filaret Bulekov argumenterede mod forståelsen af, at ROC støttede krigen i Ukraine. Derimod er både ROC og KV mod den ortodokse kirkes medlemmers lidelser, argumenterede han, og derfor er ROC og KV på samme side.
- På generalforsamlingen i Karlsruhe i september 2022 var metropolit Antony af Volokolamsk delegationsleder, og kritiserede præsident Frank-Walter Steinmeiers tale, hvor han anklagede Kirill for at legitimere Ruslands krig i Ukraine. Antony argumenterede for, at dette var udtryk for en utidig indblanding af politiske ledere i den 'ældste intra-kristne organisation', KV. Antony udtrykte sit håb om, at KV kunne forblive en 'uafhængig platform for dialog'.
- En af beslutningerne i Karlsruhe var at bede om et møde mellem KVs daværende generalsekretær Ioan Sauca og patriark Kirill.
- I oktober 2022 [besøgte Ioan Sauca Kirill i Moskva](#). Mødet fandt sted i Kreml, og deltagerne var ud over Sauca og Kirill metropolit Anthony af Volokolamsk, arkemandrit Philaret, Mikhail Gundyayev (ROC repræsentant i KV), hieromunk Stefan og Benjamin Simon (KV). Ifølge begge sider var mødet positivt – ROC stadig er med i KV.
  - Sauca påpegede KVs bekymring over ROC's rolle i krigen mellem Rusland og Ukraine, og argumenterede for, at KV og ROC sammen kan bygge bro for forsoning og fred og stoppe den farlige eskalering af krigen.
  - På spørgsmålet om hvordan Kyrill ser på begrebet 'hellig krig', på grunde til at legitimere involvering i krigen, og på betydningen af vendingen 'metafysisk krig', svarede Kirill at krig aldrig kan være hellig, men en forsvarskrig er tilladelig. Metafysisk krig har ikke at gøre med fysisk krigsførelse, men er en reference til Ef. 6,12 ifølge Kirill.
- I marts 2023 besøgte KV's nye generalsekretær Jerry Pillay den økumeniske patriark Bartholomæus i Konstantinopel. Patriarken forsikrede Pillay om den fortsatte støtte til den økumeniske bevægelse.
- KV's konklusion er, at Kirkernes Verdensråd er et dialogrum og ikke en retssal – og at alle har en principiel ret til at være del af denne dialog, og derfor kan også ROC fortsat være medlem.

Strategien er, at der er større muligheder for at ændre ROC's forståelse gennem fortsat dialog end gennem isolation.

- **Analyse:** Et hovedproblem er at det sandsynligvis ikke vil lykkes at opnå det nødvendige ¾ flertal for at fratage ROC medlemskabet af KV. Et forslag om eksklusion, som ikke støttes af afrikanske og nogle af de ortodokse kirker, kommer let til at opfattes som et vesteuropæisk og protestantisk initiativ – hvilket ville passe i ROC's ideologiske fortælling. KV fremstår derfor handlingslammet i Ukraine konflikten og konsekvensen er, at KV er utroværdig som en åben og fri dialogarena. Dette er en uholdbar situation, og KV bliver nødt til at positionere sig på en måde, så troværdigheden kan genvindes.

Diskussionspunkter:

- Hvilken rolle spiller det, at ROC og UOC-MP er blevet instrumenter for Ruslands hybride krigsførelse, og retorisk og praktisk legitimerer den russiske militære aggression?
  - ROC er sluppet alt for billigt i forhold til KV taget i betragtning hvilken villig og aktiv rolle ROC har spillet i Ruslands hybride krigsførelse.
- Hvad kan der gøres for at forhindre at ROC's medlemskab af KV er med til at legitimere patriark Kirills udtalelser og dermed den russiske militære aggression?
  - Både andre ortodokse kirker og den katolske kirke har distanceret sig meget kraftigere fra Kirills udtalelser end KV.
  - KV fremstår ubeslutsomt og usammenhængende hvis ikke der kraftigere tages afstand fra ROC.
- Er tiden i konflikten kommet til et næste skridt i KV's forhold til ROC?
  - Hvad kan KV gøre for at genvinde og opretholde troværdighed som dialogarena for kirkerne i forhold til ROC?
  - ROC har modtaget responsen fra andre kirker; det har ikke betydet nogen ændring i den officielle forståelse.
  - Er tiden derfor kommet for næste skridt i forhold til ROC, som fastholder sin retorik og fortolkning af krigen i Ukraine?
- Der er større muligheder for at ændre ROC's forståelse gennem fortsat dialog end gennem suspension eller isolation?
  - Hvordan sker det økumeniske kald til anger og omvendelse bedst?
  - Indebærer en økumeni i konflikt at et 'ja' til retfærdighed og fred også er et 'nej' til militarisme og krig?
- Har ROC stillet sig selv udenfor Kirkernes Verdensråds (KV) økumeniske fællesskab, og om dette bør have formelle følger i form af suspension af medlemskab?
  - Medlemskab af den økumeniske bevægelse indebærer villigheden til at både vurdere andre og at lade andre vurdere en selv.
  - Der er en lang proces i forhold til medlemskab af KV; der bør ligeledes være en lang proces mod ophør af medlemskab?
  - Processen mod suspension/ophør af medlemskab bør undersøges og beskrives.
- Er den ortodokse ide om en 'symfoni' mellem kirke og stat grundproblemet?
  - Hvordan modarbejder ROC's retorik og blanding af russisk exceptionisme og konspirationsteori?
  - Hvordan kan den økumeniske bevægelses erfaringer om det historiske problematiske forhold mellem kirke og stat gøres relevante ind i dette?
  - Kan ideerne om [religiøst fredsarbejde og etisk bedømmelse fra Lund 1952](#) bringes i spil?

Anbefaling:

Formuleres på baggrund af Rådets diskussion.